

Верещенко Т. В. Критерии сформированности природоцентрической экологической позиции учащихся старшего школьного возраста

В статье выделены критерии сформированности природоцентрической экологической позиции учащихся старшего школьного возраста.

Ключевые слова: критерии сформированности природоцентрической экологической позиции учащихся.

Vereschenko T. V. Criteria of formation of naturecentric ecological position of students of the senior school

In the article criteria of formation of naturecentric ecological position of students of the senior school are distinguished.

Key words: criteria of formation of naturecentric ecological position of students.

Стаття надійшла до редакції 28.12.2011 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 371.7/37.011.31

С. М. Віцько, О. І. Холодний

**СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО ФОРМУВАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ ОСНОВНОЇ
ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ**

За даними інституту гігієни і медичної екології ім. О. Марзєєва АМН України, за останні 10 років в країні захворюваність серед дітей шкільного віку зросла на 26,8%. Основними факторами виникнення цієї соціально-педагогічної проблеми ми вбачаємо в недостатньому обсязі рухової активності, недостатньому рівні здоров'язбережувальних знань та культури здорового способу життя учнів загальноосвітньої школи, перенавантаженості існуючої навчальної програми та впливі різноманітних негативних соціальних та екологічних чинників. На нашу думку та фахові переконання продуктивне вирішення вищезначеної проблеми знаходиться в площині науково-практичного обґрунтування педагогічних технологій особистісно-орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи в процесі занять фізичною культурою.

Ми виходимо з того, що формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи забезпечує продуктивне становлення їх

саногенного мислення, здорового способу життя, здоров'ярозвиваючого світогляду, культури здоров'я особистості.

Вищезначене дослідження виконується у відповідності до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання і реабілітації Слов'янського державного педагогічного університету «Науково-практичні основи проєктивної розробки інноваційних педагогічних технологій навчальної, виховної, корекційно-реабілітаційної діяльності учнівської молоді» (протокол затвердження Вченою радою СДПУ № 7 від 22.09.2008 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато сучасних науковців структурування педагогічних технологій, формування здоров'язбережувальних знань учнівської молоді розглядають у системі керованого використання педагогічних факторів, що забезпечують гарантоване досягнення аксіологічних, праксіологічних, когнітивних, духовносоматичних, психомоторних, мотиваційних результатів фізкультурно-оздоровчої діяльності особистості (А. Бондар, В. Горашук, В. Григоренко, В. Дмитрук, Г. Максименко, Є. Павлютенков, С. Омельченко, Т. Ротерс, В. Сутула, О. Carrada, Я. Яців та ін.). У наукових працях вищезначених вчених наголошується про необхідність подальших досліджень в наступних аспектах проєктивної розробки педагогічних технологій формування психосоматичного здоров'я людини: обґрунтування атрибутів цих педагогічних систем [1; 4; 5; 6], інноваційної взаємодії в їх структурі педагогів і учнів [2; 5; 9; 11; 15], взаємозв'язку компонентів педагогічної технології [1; 5; 9; 12; 14], закономірностей формування в учнів здоров'ярозвиваючої мотивації [4; 5; 6; 8; 12; 13], здоров'язбережувальних знань [1; 2; 3; 4; 5; 9; 10; 11].

Формування цілей статті (постановка завдань). У статті педагогічну технологію особистісно орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи розглядаємо як інноваційну дидактичну систему в якій імплантована мета її проєктивної розробки (системоутворюючий фактор), підсистема психолого-педагогічних чинників гарантованого досягнення результатів навчання учнів фізичної культури та основ здоров'я, механізми управління педагогічною технологією у контексті інноваційної діяльності предметно-методичного об'єднання педагогів зі здоров'ярозвиваючої проблематики. У зв'язку з викладеним, мета статті полягає у обґрунтуванні закономірностей проєктивної розробки та практичного використання вищезначених педагогічних систем. Для нашого дослідження актуальним є визначення методичних функцій структурно-функціональних компонентів педагогічної технології особистісно орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи в процесі сталого впливу її освітньо-оздоровчого середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Науково-дослідна робота з

проблеми дослідження проводилась на базі загальноосвітніх шкіл, що входили до складу освітнього округу м. Краматорська Донецької області (ЗОШ № 1 – контрольна школа – 476 осіб, № 2 – експериментальна – 480 осіб). Дослідження проводилось упродовж 2009 – 2011 навчальних років і системно охоплювало 956 учнів 6 – 9 класів.

Методологічну основу дослідження склали положення концепцій І. Беха «Духовно – ціннісні основи виховання особистості» [1], В. Горащука «Формування культури здоров'я особистості» [3] та теорії В. Григоренка «Мотивовано-свідомий вплив на духовно-інтелектуальний та психомоторний розвиток людини диференційно-інтегральних оптимумів педагогічних факторів навчання» [4; 5; 6].

У відповідності до мети дослідження нами були використані наступні його методи: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення, класифікація) та емпіричні (анкетування, спостереження, самооцінки, експертні оцінки, скрінінг-тести, психомоторні тести, бесіди) методи [1; 3; 6; 10; 11], методи математичної статистики [1; 10].

На основі принципів проєктивної розробки інноваційних педагогічних систем, що були обґрунтовані І. Бехом [1], В. Григоренком [5; 6], Є. Павлутенковим [10; 11], С. Омельченко [8; 9] була структурована педагогічна технологія особистісно орієнтованого формування здоров'язберезувальних знань учнів основної школи, яка, за аргументованим визначенням В. Григоренка, розглядалася як «дидактична система, що має діагностично визначену мету гарантованого досягнення випередженого освітньо-виховного результату на засадах принципового врахування особистісних можливостей суб'єктів пізнавально – оздоровчої діяльності, які підлягають керованому розвитку та формуванню» [5, с. 35].

Вищезначена педагогічна технологія, як багатокомпонентна дидактична система відкритого типу [10; 11; 13], базувалася на структурі інноваційної діяльності предметно-методичного об'єднання вчителів школи (ЗОШ № 2 м. Краматорська), що виконувало функцію науково-практичного локусу в якому іманентно позиціонуються інноваційні навчально-виховні ідеї, методологічна культура педагога, методики, технології, проєкти, здоров'ястворюючі програми, педагогічна майстерність вчителя, їх професійно-громадянська позиція по відношенню до формування психосоматичного здоров'я підростаючого покоління України.

Інструментальна сутність предметно-методичного об'єднання вчителів школи зі здоров'язберігаючої проблематики школярів дозволила нам визначити базові атрибути вищезначеної педагогічної технології, керований зв'язок яких забезпечував продуктивне міждисциплінарне формування здоров'язберезувальних знань учнів основної школи, розвиток їх здоров'язриваючого світогляду.

Спираючись на принципи проективної розробки педагогічної технології [1; 5; 9; 10] ми визначили низку наступних її системних компонентів (атрибутів):

1) Когнітивно-аксіологічний компонент забезпечує оптимальний розподіл навчально-виховного навантаження між такими предметами як: «Основи здоров'я», «Основи безпеки життєдіяльності», «Основи медичних знань», «Валеологія», що формують в учнів знання відносно санітарно – гігієнічних, екологічних, духовно соматичних, соціальних умов життя людини, її анатоμο-фізіологічних особливостей та онтогенезу, правил безпеки життєдіяльності, соціальних умов та чинників психосоматичного здоров'я, загартування тіла, згубного впливу шкідливих звичок на організм людини. Такий підхід до планування та регулювання впливу педагогічної технології на рівні міждисциплінарних зв'язків дозволив збільшити моторну щільність уроків фізичного виховання та форм позакласної роботи на 15 – 20%, яка в умовах формуючого експерименту сягала 75 – 80%.

2) Моторно-праксіологічний компонент забезпечує оптимальний рівень поєднання уроків фізичного виховання, форм позакласної роботи з формами самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів шляхом введення в структуру педагогічної технології блоку «Здоров'я вдома». Зміст цього блоку спрямовувався на формування здоров'язбережувальних знань, навичок, вмінь учнів, що необхідні в умовах виконання домашніх завдань, профілактики втоми, нервово-м'язової релаксації, психоемоційного саморегулювання, формування постави, загартовування тіла. Вищезначений блок включає методи мотиваційно-стимулюючого контролю продуктивності пізнавальної діяльності учнів з зазначеного компонента педагогічної технології («бонусні бали», що впливають на підсумкову оцінку з фізичного виховання, предметів міждисциплінарного здоров'язбережувального комплексу).

3) Освітньо-виховний компонент педагогічної технології спрямовується на створення «силового поля» сталого впливу підсистеми мотиваторів здоров'язбережувальної діяльності учнів основної школи. Ця підсистема в експериментальній сфері включала:

- реалізацію діяльності шкільного радіовузлу (тематичні програми з проблем формування культури здоров'я людини);

- системну роботу з батьками учнів (лекції, бесіди, консультації, теоретичні та практичні заняття з проблем формування здорового способу життя учнів, профілактики їх девіантної поведінки, тощо);

- залучення до просвітницької та виховної роботи відомих педагогів, вчених, лікарів, психологів, соціологів, спортсменів, діячів культури, послідовників вчення П. Іванова;

- створення інформаційно – просвітницьких стендів, що включали знання, навички, вміння здорового способу життя, формування культури

здоров'я, фізичної та духовної культури особистості, духовно соматичної рефлексії школярів, формування їх «Я – концепції здоров'я».

4) Фізкультурно-оздоровчий компонент забезпечує в структурі педагогічної технології комплексну реалізацію впливу різноманітних форм фізичної культури у навчально-виховну та дозвільну діяльність учнів основної школи у наступних освітньо-оздоровчих формах:

- системна діяльність гуртків з фізичної культури, культури здоров'я особистості;
- система діяльності спортивних секцій, проведення різноманітних спортивних змагань;
- реалізація культурно-оздоровчого проекту «Козацький гарт»;
- системна реалізація спортивно-масових, фізкультурно-оздоровчих заходів, свят, туристичних походів, екскурсій, прогулянок;
- діяльність дитячого фізкультурно-оздоровчого табору;
- корекційно-реабілітаційна робота з учнями, що мають певні вади здоров'я та особливі освітні проблеми у формуванні інтегрованого навчання.

5) Організаційно-управлінський компонент педагогічної технології включає підсистему механізмів та процедур керованої реалізації структурно – функціональних елементів цієї дидактичної системи шляхом інноваційних підходів вчителів предметно – методичного об'єднання з проблематики здоров'я школярів до: планування та організації міжнародних зв'язків; контролю та оцінки якості формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи; регулювання та корегування структурно-функціональних параметрів вищезначеної педагогічної технології; верифікацію та таксономію навчально-оздоровчих цілей цієї дидактичної системи. В межах практичної реалізації організаційно-управлінської компоненти педагогічної технології досягається ефект створення оптимальних дидактичних, духовно-соматичних, психомоторних, мотиваційних, валеологічних умов ефективного формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи на засадах яких виховується їх культура здоров'я особистості.

У контексті викладеного звертаємо увагу на те, що організаційно-управлінський компонент вищезначеної педагогічної технології забезпечує в практичних умовах використання реалізації її властивості до системно – інтеграційної динамічності, яка за твердженням В. Григоренка є «інноваційною ознакою ситуативної трансформації, оптимізації, комплементарної інтеграції педагогічної технології з іншими освітньо-виховними системами» [5, с. 39 – 40].

Отже, викладенні системні атрибути (компоненти) вищезначеної педагогічної технології, сталий вплив предметно-методичного об'єднання вчителів з фізично-оздоровчої проблематики на керований їх взаємозв'язок в процесі особистісно-орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи дозволяють

стверджувати, що базовою інноваційною ознакою цієї дидактичної системи є властивість розвивати у кожного із них духовно-ціннісне відношення до особистого психосоматичного здоров'я як основної умови ефективної соціальної самореалізації людини.

У контексті процесу структурування педагогічної технології кожен її атрибут включив такі інноваційні методи, форми і засоби формування здоров'язбережувальних знань учнів, як: інтерактивні методи; методи творчої діяльності та співпраці учнів; суб'єкт <-> суб'єктні «взаємодії учнів і педагогів»; методи і засоби особистісно-орієнтованого фізичного виховання; методи моніторингу психосоматичного здоров'я та індекс здоров'я; методи акцентованого розвитку психомоторних здібностей; методи формування пізнавально-оздоровчої сфери учнів, тощо. Таким чином, склад інструментарію педагогічної технології, який використовувався у процесі дослідження, ми узагальнили на рівні її структурно – функціональної підсистеми. Ця підсистема в структурі педагогічної технології виконувала індикаторну функцію визначення рівня психосоматичного здоров'я учнів, їх психомоторного розвитку, первинних медичних скарг, проявів суспільно-соціального неблагополуччя, динаміки здоров'язбережувальної мотивації, сомогенного мислення.

Як впливає зі змісту викладених структурно-функціональних характеристик вищезначеної педагогічної технології, їм притаманна властивість інтенсивної соціалізації учнів основної школи шляхом організації і управління діяльністю учнів (уроки «фізичного виховання», «основ здоров'я», «основ безпеки життя», «основ медичних знань», «захисту Вітчизни») на рівні соціально-актуальних форм їх взаємодії, співпраці, взаємодопомоги, співтворчості, духовно соматичної рефлексії.

Висновки. Результати теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки інноваційності і ефективності структурованої педагогічної технології особистісно-орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи, яка функціонує в межах інноваційної діяльності предметно-методичного об'єднання вчителів з проблематики психосоматичного здоров'я школярів дозволили нам сформулювати низку наступних науково-практичних висновків:

1. Дослідженням доведено, що вищезначена експериментальна педагогічна технологія є ефективною дидактичною системою яка в умовах формуючого педагогічного експерименту обумовила наступну позитивну динаміку показників психосоматичного стану учнів експериментального навчального закладу у порівнянні з контрольним навчальним закладом (КНЗ) в структурі освітнього округу м. Краматорська: 65,5% учнів характеризується сталою тенденцією зростання розвитку силових, швидкісних, швидкісно-силових, координатних здібностей, рухливості суглобах, витривалості (КНЗ – 17,2%); 20,0% учнів мали «високий» (КНЗ – 3,5%); 70,0% мали

«достатній» (КНЗ – 50,5%); 10,0% мали «низький» (КНЗ – 46,0%) рівень психосоматичного здоров'я; зменшилась кількість їх скарг свого психосоматичного здоров'я на 22,9% (КНЗ – 2,8%); менше учнів стало скаржитися на головні білі на 14,9% (КНЗ збільшилось на 2,7%); зменшилась кількість учнів схильної до розумової втоми на 16,9% (КНЗ – 1,3%); до розладу сну на 23,6% (КНЗ – 2,1%); на 28,9% збільшилась кількість учнів яким подобається фізична культура (КНЗ – 4,8%); здоровий спосіб життя усвідомлюють як особистісно соціальну цінність 69,1% (КНЗ – 12,6%); 78,4% учнів мали зростаючий рівень мотивації до систематичних здоров'ярозвиваючих занять (КНЗ – 19,4%); 59,8% учнів мають позитивні результати у профілактиці шкідливих звичок (КНЗ – 0,7%); 66,5% учнів усвідомлюють здоров'язбережувальні знання як конструктори їх психосоматичного здоров'я, культури здоров'я особистості (КНЗ – 12,6%); 67,5% учнів старшої школи стан психосоматичного здоров'я усвідомлюють як фактор соціальної самореалізації особистості (КНЗ – 15,2%) на 60,8% зменшилась кількість випадків тютюнопаління (КНЗ – збільшилося на 1,8%); на 62,4% зменшилась кількість учнів, що пробували вживання алкогольних напоїв (КНЗ – збільшилась на 6,3%), на 38,7% збільшилась кількість учнів, що стали систематично займатися фізичною культурою (КНЗ – 9,8%).

2. Позитивна динаміка впливу експериментальної педагогічної технології на учнів основної школи обґрунтовується проєктивно сформованими властивостями цієї дидактичної системи особистісно орієнтовано формувати у суб'єктів навчання (розвиток системи здоров'язбережувальних знань) кумулятивний ефект пізнавально – оздоровчої мотивації, здатності до інтеріоризації цілей здоров'ярозвиваючих занять, усвідомлення психосоматичного здоров'я особистості як духовно соматичного фактору успішної її соціальної самореалізації.

Таким чином, обґрунтована полікомпонентна педагогічна технологія особистісно орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи в процесі керованої реалізації міжпредметних зв'язків освітньо-оздоровчого середовища навчально-виховного закладу виявляє інноваційні педагогічні ознаки (ефективність впливу, раціональність витрат часу, дієвість впливу педагогічних факторів, стимулюючі можливості, системно-інтеграційна динамічність, наукова обґрунтованість, інтерактивні форми діяльності, зв'язок з життям, творчий характер навчання, тощо), що дозволяє стверджувати відносно актуальності, ефективності та перспективності обраного дослідження.

Перспективу подальших досліджень проблеми педагогічної технологізації процесів особистісно орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнівської молоді ми вбачаємо у необхідності вивчення: соціального потенціалу здоров'язбережувальних знань; механізмів актуалізації здоров'язбережувальних знань в різних

соціальних інститутах, суспільства; педагогічних технологій формування знань та вмінь самоконтролю психосоматичного здоров'я учнівської молоді на різних етапах їх онтогенезу.

Список використаної літератури

- 1. Бех І. Д.** Особистісно зорієнтоване виховання : навч.-метод. посіб. – К. : ІЗМН. – 1998. – 204 с.
- 2. Бондар Т. С.** Здоров'я школярів: практичні матеріали для повсякденної роботи педагога. / упоряд. Т. С. Бондар. – Х. : Веста : Ранок, 2009. – 192 с.
- 3. Горашук В. П.** Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) / В. П. Горашук. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 376 с.
- 4. Григоренко В. Г.** Професійно-педагогічна мотивація і технологія її формування / В. Г. Григоренко. – Одеса : Вид – во ПУДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2003. – 148 с.
- 5. Григоренко В. Г.** Зміст педагогічних принципів структурування інтерактивних виховних технологій особистісно орієнтованого формування культури здоров'я учнів загальноосвітньої школи / В. Г. Григоренко // Проблеми трудової і професійної освіти : наук.-метод. зб. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – с. 32 – 41.
- 6. Григоренко В. Г.** Теория мотивированного воздействия дифференциально-интегральных оптимумов педагогических факторов в процессе духовносоматического развития человека / В. Г. Григоренко. – М. : фонд социальных изобретений России, 2000. – 226 с.
- 7. Дмитрук В. С.** Історичний аспект розвитку шкільних програм з фізичної культури / В. С. Дмитрук // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х. : ХДАФК, 2009. – № 2. – С. 175 – 180.
- 8. Омельченко С. О.** Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків : монографія. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 352 с.
- 9. Омельченко С. О.** Педагогіка здоров'я: навч. посіб. / С. О. Омельченко. – Слов'янськ Вид. центр СДПУ, 2009. – 205 с.
- 10. Павлютенков Є. М.** Мистецтво управління школою / Є. М. Павлютенков. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 320 с.
- 11. Павлютенков Є. М.** Організація методичної роботи / Є. М. Павлютенков, В. В. Крижко. – Х. : Основа, 2005. – 80 с.
- 12. Роттерс Т. Т.** Організаційно-педагогічні технології фізичного виховання школярів / Т. Т. Роттерс // Педагогіка, психологія та мед. – біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х. : ХДАДМ (ХХП), 2010. – № 6. – С. 98 – 100.
- 13. Сутула В. О.** та ін. Розпочнімо зі здоров'я школярів / В. О. Сутула, М. М. Кочуєва, Т. С. Бондар // Освіта, 2010. – № 28. – С. 5 – 6.
- 14. Яців Ярослав.** Оздоровчо-профілактична спрямованість фізичного виховання в закладах освіти // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. проф. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 4. – с. 198 – 200.
- 15. Corrado D.** Cardiovascular pre – participation screening of young competitive athletes for prevention of sudden

death: proposal for a common European protocol. Consensus Statement of the Study Group of Sport Cardiology of the Working Group of Cardiac Rehabilitation and Exercise Physiology and the Working Group of Myocardial and Pericardial Diseases of the European Society of Cardiology / D. Corrado [et al.] // Eur. Heart J. – 2005. – 26. – P. 516 – 524.

Віцько С. М., Холодний О. І. Структура педагогічної технології особистісно орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи в процесі занять фізичною культурою

У статті обґрунтовано науково-практичні підходи до структурування педагогічної технології особистісно-орієнтованого формування здоров'язбережувальних знань учнів основної школи в процесі занять фізичною культурою як інноваційної дидактичної системи.

Ключові слова: система, технологія, розвиток, формування, структура, навчання, компонента, атрибут, управління.

Вицько С. Н., Холодный А. И. Структура педагогической технологии личностно ориентированного формирования здоровье сохраняющих знаний учащихся основной школы в процессе занятий физической культурой

В содержании статьи обоснованы научно – практические подходы к разработке педагогической технологии личностно ориентированного формирования здоровье сохраняющих знаний учащихся основной школы в процессе систематических занятий физической культурой как инновационной дидактической системы.

Ключевые слова: система, технология, развитие, формирование, структура, обучение, компонента, атрибут, управление.

Vitsko S. N., Holodnyj O. I. The structure of pedagogical technology of personal orientation for health care knowledges of secondary school pupils at physical training lessons

The scientific approach to work out of pedagogical technology of personal orientation for health care knowledges of secondary school pupils at physical training lessons are explained.

Key words: system, technology, development, forming up, structure, education, attribute, managing.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.